

Пилипенко О.О.

*К.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Академія муніципального управління, м. Київ*

Просяник І.В.

*Студентка факультету менеджменту та маркетингу
Національний технічний університет України «КПІ», м. Київ*

КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В УКРАЇНІ

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу кредитування фізичних осіб в Україні. Розглянуто сутність та теоретичні аспекти кредитування. Визначено особливості та сучасний стан кредитування фізичних осіб в Україні, проаналізовано структуру споживчих кредитів, досліджено фінансово-економічні чинники, інструменти та механізми кредитування фізичних осіб. Виявлено основні цільові призначення кредиту. Розглянуто умови надання кредитів в Україні. Визначено роль бюро кредитних історій при видачі кредиту. Виявлено актуальні проблеми та чинники, які стримують розвиток кредитування в Україні, проаналізовано статистичні дані Національного банку з 2008 по 2015 рр. та визначено чинники впливу на поведінку позичальників в цей час. Окрему увагу присвячено впливу світової фінансової кризи на зниження обсягу кредитування в Україні. На основі спеціальних принципів регулювання банківського кредитування фізичних осіб у світовій практиці проведено порівняльну характеристику вітчизняного досвіду зі світовим та запропоновано заходи подальшого розвитку кредитування фізичних осіб в Україні.*

Ключові слова: кредитування, кредит, споживчий кредит, регулювання кредитної діяльності, бюро кредитних історій.

Pylypenko O.O.

Prosyanyk I.V.

BANK LENDING TO INDIVIDUALS AND ITS FEATURES IN UKRAINE

***Annotation.** This article analyzes loans to individuals in Ukraine. The essence and theoretical aspects of lending were researched. The features, current state of lending to individuals and the consumer loans structure in Ukraine were analyzed. The financial and economic factors, tools and mechanisms of lending to individuals were studied. The basic goals of loans were revealed. The conditions of lending in Ukraine were researched. The role of credit bureaus in banking was analyzed. The main problems and factors that restrict the development of crediting in Ukraine were discovered. The National Bank's statistics of 2008 - 2015 was analyzed and the main factors that influence the behavior of borrowers in this period were identified. Special attention was paid to the global financial crisis and its influence on the lending decline in Ukraine. Basing on the principles of regulation of bank lending to individuals in the world comparative analysis of both Ukrainian and the world experience was performed, and ways to develop loans to individuals in Ukraine were suggested.*

Keywords: lending, credit, consumer credit, bank lending regulation, the credit bureau.

Пилипенко О.О.

Присяник И.В.

КРЕДИТОВАНИЕ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ И ЕГО ОСОБЕННОСТИ В УКРАИНЕ

***Аннотация.** Статья посвящена анализу кредитования в Украине. Рассмотрены суть и теоретические аспекты кредитования. Определены особенности и современное состояние кредитования физических лиц в Украине, проанализирована структура кредитов, исследованы финансово-экономические факторы, инструменты и механизмы кредитования физических лиц. Определены основные направления использования кредита. Рассмотрены условия*

предоставления кредитов. Определена роль бюро кредитных историй. Выявлены актуальные проблемы и факторы, сдерживающие развитие кредитования в Украине, проанализированы статистические данные Национального банка с 2008 по 2015 гг. и определены факторы влияния на поведение заёмщиков в этот период. Отдельное внимание посвящено влиянию мирового финансового кризиса на снижение объема кредитования в Украине. На основе специальных принципов регулирования банковского кредитования физических лиц в мировой практике проведено сравнительную характеристику отечественного опыта с зарубежным и предложено пути дальнейшего развития кредитования физических лиц в Украине.

Ключевые слова: кредитование, кредит, потребительский кредит, регулирование кредитной деятельности, бюро кредитных историй.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку світової економіки економічне зростання дедалі частіше перетворюється на самоціль, засобом реалізації якої став кредит[7]. Споживчий кредит останнім часом дуже поширюється, адже найчастіше більшість населення України не мають змоги купувати товари тривалого користування за кошти, що отримують зі своїх поточних доходів. Значущість досліджень у сфері системи кредитування обумовлюється насамперед завданнями, які ставляться перед комерційними банками. Необхідно відзначити, що необхідною умовою зміцнення ресурсної бази комерційних банків, розширення ринків їх успішної конкурентної боротьби з небанківськими фінансово-кредитними закладами та підвищення купівельної спроможності населення та їх життєвого рівня є перш за все енергійна діяльність банків у галузі обслуговування приватних осіб. Плюси чіткого розуміння основних фінансово-економічних чинників, інструментів та механізмів кредитування очевидні: з одного боку, це буде сприяти одержанню додаткових прибутків кредиторами, а з іншого – максимальному задоволенню потреб населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Досліджувана проблематика є предметом наукового інтересу таких економістів, як В. Алексійчук, І.Г. Брітченко, В.Н. Василенко, Т.Герасімова, Д. Гриньков, О.Гудзь, М.Дем'яненко, Б.С. Івасів, В.К. Мамутов, Н.С. Меджибовська, О.Непочатенко, В. Новіков, А. Мороз, М. Савлук, А. Улановський, та інші.

Формування цілей статті. Метою дослідження є розкриття соціально-економічної суті кредитування фізичних осіб, визначення його особливостей та розробка основних шляхів подальшого розвитку споживчого кредитування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес кредитування має дуже давні коріння в світовій історії. Хоча такий різновид фінансових відносин й був наслідком різноманітних чинників, проте збільшення купівельної спроможності населення завжди було пріоритетним завданням кредитів.

Термін «кредит» тлумачиться зазвичай у двох значеннях. Проте тільки одне з них охоплює майже всі види кредитних відносин, а саме: кредит – це відносини щодо надання ресурсів у тимчасове користування на умовах повернення із погашенням зобов'язань, які при цьому виникають.

В більш широкому розумінні кредит – це форма реалізації кредитних праввідносин, коли одна особа тимчасово набуває право кредитора стосовно іншої особи незалежно від юридичних підстав його виникнення; у вузькому розумінні – це праввідносини, що виникають між банком та позичальником на підставі кредитного договору[5].

Основні форми кредиту: банківський, комерційний, лізинговий, іпотечний, бланковий, консорціумний, споживчий тощо [1].

Найвагомішою відмінністю між позиками для придбання активів та споживчими кредитами є кінцева суть відносин. Якщо позики надаються суб'єктам з метою придбання, наприклад, акцій, облігацій, то мета кредитних відносин між кредитором і позичальником полягає в кредитуванні кінцевого споживання. Варто відзначити, що за таких умов реалізація засади цільового використання отриманих фізичними особами кредитних ресурсів цілком залежить

від волі банківських установ. Беручи до уваги сутність кредиту та характерні ознаки кредитування, можна зробити висновок, що кредитування фізичних осіб – це форма економічних відносин між позичальником та банком, яка передбачає надання населенню на умовах повернення, строковості, платності та забезпечення акумульованих в банку тимчасово вільних грошових коштів [10].

Споживчий кредит – це кредит, який видається фізичній особі на її власні потреби. Об'єктом кредитування може бути практично кожний предмет споживання (товар або послуга). Кредитують купівлю житла, побутової і оргтехніки, автомобілів, оплату навчання, відпочинку, лікування, проведення ремонту квартир і будинків [2]. Споживчий кредит надається тільки в національній грошовій одиниці фізичним особам-резидентам України на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг і який повертається в розстрочку, якщо інше не передбачено умовами кредитного договору [6]. Споживчий кредит забезпечує підвищення купівельної спроможності та життєвого рівня споживачів, а також стимулює розширення обсягів виробництва на предмети споживання і послуги.

Установи банків надають кредити тільки повнолітнім дієздатним громадянам України, які мають постійне джерело доходу: одержують заробітну плату, пенсію та інші грошові доходи через установи банку, є акціонерами банку або мають депозитний рахунок в установі банку. При видачі кредиту обов'язково перевіряється кредитна історія – інформація про всі кредити позичальника та про дисципліну їх погашення, що УБКІ (Українське бюро кредитних історій) отримує від банків, страхових і лізингових компаній, кредитних союзів та інших фінансових інститутів. Оцінка кредитної історії – основний фактор під час рішення щодо видачі нового кредиту [9].

Кредитування фізичних осіб – це вагома складова економіки та фінансового сектору України. Протягом останніх років кредитування фізичних осіб набуло значного поширення. У зв'язку з цим наразі існує досить жорстка міжбанківська конкуренція. Можна виділити такі особливості банківського кредитування фізичних осіб [6; 4]:

- позичальник самостійно та вільно вибирає той банк, в якому б він хотів отримати позику. Фізична особа має право одночасно брати позики в різних банках;

- банківський кредит надається при укладенні кредитного договору;

- всі питання, що виникають з приводу кредитування, вирішуються на договірній основі безпосередньо між банком і позичальником;

- згідно з договором кожний із суб'єктів кредитних відносин бере на себе певні зобов'язання;

- у разі надання позичальникові кредиту в розмірі, що перевищує 10 відсотків власного капіталу ("великі кредити"), комерційний банк повідомляє про кожний такий випадок Національний банк.

У табл.1 подано статистичні дані щодо обсягів кредитування у 2008-2015 рр. Майже протягом всього періоду спостерігається зниження обсягів кредитування в Україні. Така динаміка пов'язана з тим, що у кінці 2008 року в Україні проявилися перші ознаки світової фінансової кризи, що розпочалася у 2007 році у США. Кредитний бум відіграв одну з ключових ролей у формуванні підґрунтя для цієї економічної кризи. Відомо, що протягом передкризового періоду мало місце суттєве зростання обсягів кредитування споживачів та виробників як іпотечного сектору США, так і багатьох інших галузей економіки [7, с.178].

У 2010-2015 рр. спостерігалася низхідна динаміка обсягів кредитування фізичних осіб в Україні, що відображало й світові тенденції [8].

Динаміка обсягу кредитів, наданих банками в економіку України та кредитів, наданих фізичним особам, млн. грн.[8]

Показник	Роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Всього наданих кредитів, млн.грн.	734010	717540	724005	793277	809339	904874	1015741	1006358
З них кредити, надані фіз. особам, млн.грн.	273800	235332	204403	196244	183117	188533	206681	179040

На рис. 1 показано динаміку загального обсягу кредитування, в тому числі і споживчого. Така динаміка відображає вплив кризи 2008 року та воєнних подій, які розпочалися в 2013 році і тривають досі.

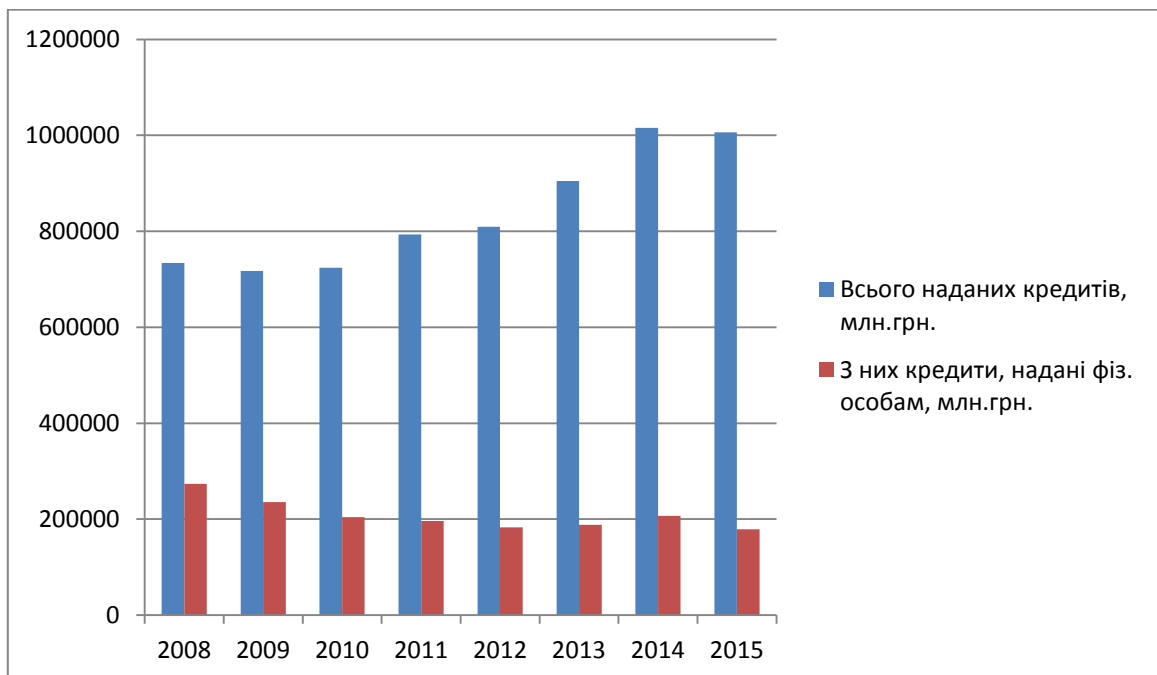

Рис. 1. Динаміка обсягів кредитування фізичних осіб в Україні з 2008-2015 рр. [8]

За об'єктами кредитування споживчі позики можна поділити на кредити [10, с.363]:

- на невідкладні потреби;
- на будівництво і придбання житла;

- придбання товарів тривалого користування;
- капітальний ремонт індивідуальних житлових будинків, їх газифікацію і приєднання до мереж водопостачання та каналізації;
- будівництво надвірних будівель для худоби і малої механізації для виконання робіт в особистому підсобному господарстві;
- початковий внесок у житлово-будівельний кооператив та ін.

Різні напрямки кредитування фізичних осіб показують різну динаміку. Так, щороку зростає обсяг споживчого кредитування, натомість обсяг іпотеки скорочується. Дана динаміка свідчить про те, що внаслідок кризових явищ все більше зростає потреба у невідкладних речах, предметах тривалого користування, ніж у нерухомості.

Також внаслідок кризових явищ змінилися умови надання кредитів. Це стосується всіх видів кредитування фізичних осіб. Умови надання кредитів стали значно жорсткішими. Банки підняли початкові внески, підвищили строк розгляду заявок, а суми наданих кредитів були знижені. В додаток до збільшення суми комісій, що стягуються при отриманні комісій, банки вимагають офіційного підтвердження доходів. Іншими словами, сталося посилення приписів, які стосуються доходів потенційного позичальника. На даному етапі розвитку банківського законодавства в Україні не прийнято як універсальний комплексний нормативний правовий акт у сфері кредитування, так і спеціальний – у сфері кредитування фізичних осіб. І це при тому, що положення, передбачені нормами чинних нормативних правових актів не здатні врегулювати відносини між кредиторами та позичальниками – фізичними особами чітко та вичерпно[3].

До чинників, які стримують розвиток кредитування фізичних осіб в Україні можна віднести зменшення довіри до банків, зниження платоспроможного попиту населення, високу відсоткову ставку, що збільшує вартість кредиту для позичальника, зростання інфляційних та девальваційних очікувань, відсутність дієвих правових механізмів захисту прав позичальника.

Досить часто, говорячи про проблеми кредитування в Україні, вказують на недосконалість правової бази кредитування. Правовідносини у сфері

кредитування регулюються нормами Цивільного кодексу України, Законів України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про іпотеку», «Про іпотечне кредитування». Але у розвинутих країнах світу, вже як правило, діє спеціальний Закон про споживчий кредит, який забезпечує розвиток споживчої сфери.

У світовій практиці існує сім спеціальних принципів регулювання банківського кредитування фізичних осіб [5]:

- 1) захист прав кредиторів;
- 2) кредитоспроможність позичальника;
- 3) забезпечення банківського кредиту;
- 4) мінімізація кредитних ризиків банку;
- 5) цільове використання банківського кредиту;
- 6) прибутковість кредитних операцій банку;
- 7) відповідальність позичальника за повернення кредиту.

Слід зазначити, що в Україні відсутній систематичний підхід для реалізації вище перелічених принципів.

Висновки. Отже, проведений аналіз у сфері банківського кредитування фізичних осіб дозволяє зробити наступні висновки.

Останнім часом споживчий кредит набуває широкого розповсюдження в Україні, оскільки світова криза та інші кризові явища, що відбулися через неї, не пройшли повз економіку України. Знизились обсяги виробництва, посилилися темпи інфляції, що супроводжувалися девальвацією грошової одиниці, підвищився рівень безробіття, знизився рівень життя, зросла неплатоспроможність споживачів. Саме тому виникла потреба у отриманні споживчих кредитів, які забезпечують підвищення купівельної спроможності, життєвого рівня споживачів, а також стимулюють розширення обсягів виробництва.

Проаналізувавши та дослідивши основні проблеми кредитування фізичних осіб в Україні, серед яких: занадто висока відсоткова ставка, відсутність правових

механізмів захисту прав позичальників та правової бази кредитування в цілому, можна запропонувати впровадження наступних заходів.

Так, слід розширити і вдосконалити організаційно-правову та фінансово-економічну основу банківського кредитування фізичних осіб. Доцільно вжити заходи щодо введення спеціального законодавства, яке буде сприяти розвитку банківського кредитування і тим самим активізує соціально-економічний розвиток держави. Пропонується удосконалити механізм оцінки кредитоспроможності позичальника, більш чітко відслідковувати цільове використання кредиту та удосконалити методику мінімізації кредитних ризиків банку. Також важливим є дотримання банками принципів чесної конкуренції, надання клієнтам повної інформації про умови кредитування, забезпечення захисту прав кредиторів за допомогою юридичних та адміністративних заходів.

Література

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р №2121 – III // (зі змінами та доповненнями) // <http://www.rada.kiev.ua>
2. Улановский А. Потребительский кредит: что нужно знать перед тем, как идти в банк // Финансы для всех. – 2007. – № 12. – С. 10-11.
3. Литвинцева Г.С. Проблеми кредитування населення в умовах економічної нестабільності. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/336/1/Литвинцева%20Г.%20С.%20Проблеми%20кредитування%20населення%20в%20умовах%20економічної%20нестабільності.pdf>
4. Башлай С.В. Теоретичні аспекти та особливості банківського кредитування фізичних осіб в Україні / С.В. Башлай, Н.О. Лобода // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 12: Збірник наукових праць: Наукове видання. – Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС, 2005. – 234 с.
5. Куртвелієва Д.Д. Сучасний стан кредитування фізичних осіб в Україні та шляхи його удосконалення.[Електронний ресурс] Електронне наукове

- фахове видання "Ефективна економіка".–2010. – №6. – Режим доступу:
<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=237>
6. Зубишена О.В. Особливості банківського кредитування фізичних осіб в Україні. [Електронний ресурс] - Режим доступу:
http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2013/Economics/1_133245.doc.htm
 7. Голюк В.Я. Кредитування як чинник фінансової кризи // Економічний форум №2 2014 с 178-183[Електронний ресурс] : Режим доступу: http://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/u_nomeri_2_2014_noviy.pdf
 8. Національний банк України [Електронний ресурс]: Режим доступу:
<http://www.bank.gov.ua/control/uk/index> (дата звернення 08.03.2016)
 9. Українське бюро кредитних історій [Електронний ресурс]: Режим доступу:
<http://ubki.ua> (дата звернення 08.03.2016)
 10. Гроші та кредит: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. ред. М.І. Савлука.–К.: КНЕУ, 2002. – 363 с.

References

1. *Zakon Ukrayiny «Pro banky i bankivs'ku diyal'nist'»*[Law of Ukraine «On Banks and Banking»]. Verkhovna Rada of Ukraine(07.12.2000) №2121 – III. Available at: <http://www.rada.kiev.ua>
2. Ulanovs'kyu A. *Spozhyvchyyu kredyt: shcho potribno znaty pered tem, yak yty v bank.*[The consumer credit: what you need to know before you go to the bank]. *Finansy dlya usikh*, 2007, vol. 12, pp. 10-11.
3. Lytvyntseva H.S. *Problemy kredytuvannya naseleennya v umovakh ekonomichnoyi nestabil'nosti.* [Problem of lending to households in times of economic instability]. Available at:
<http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/336/1/Литвинцева%20Г.%20С.%20Проблеми%20кредитування%20населення%20в%20умовах%20економічної%20нестабільності.pdf>
4. Bashlay S.V. *Teoretychni aspekty ta osoblyvosti bankivs'koho kredytuvannya fizychnykh osib v Ukrayini.* [Theoretical aspects and features of bank lending to

- individuals in Ukraine]. S.V. Bashlay, N.O. Loboda, Problemy i perspektyvy rozvytku bankivs'koyi systemy Ukrayiny. Vol. 12: Zbirnyk naukovykh prats': Naukove vydannya Sumy: Mriya-1 LTD Publ., 2005, 234 p.
5. Kurtveliyeva D.D. *Suchasnyy stan kredytuvannya fizychnykh osib v Ukrayini ta shlyakhy yoho udoskonalennya*. [Current state of retail lending in Ukraine and ways of its improvement]. Elektronne naukove fakhove vydannya "Efektyvna ekonomika", 2010, vol.6. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=237>
 6. Zubyshena O.V. *Osoblyvosti bankivs'koho kredytuvannya fizychnykh osib v Ukrayini*. [Features of bank lending to individuals in Ukraine]. Available at: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2013/Economics/1_133245.doc.htm
 7. Goliuk V.Ya. *Kredytuvannya yak chynnyk finansovoyi kryzy*. [Credit as a cause of financial crisis]. Ekonomichnyy forum №2, 2014, pp. 178-183. Available at: http://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/u_nomeri_2_2014_noviy.pdf
 8. *Natsional'nyy bank Ukrayiny*. [National bank of Ukraine]. Available at: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index> (accessed 08.03.2016)
 9. *Ukrayins'ke byuro kredytnykh istoriy*. [Ukrainian Bureau of credit histories]. Available at: <http://ubki.ua> (accessed 08.03.2016)
 10. M.I. Savluk, A.M. Moroz, M.F. Pukhovkina ta in. *Hroshi ta kredyt*. [Money and credit]. Vol.3, (Ed) M.I. Savluka. K.: KNEU Publ., 2002, 363p.